

Johanka Ulrichová: Religiozita v českých filmech druhé poloviny 60. let. FHS UK, Praha 2021, 76 s.

Zobrazení či přímo využití – ať už záměrné, nebo jen mimoděčné – náboženských nebo jakýchkoli jiných ideologických prvků v umělecké tvorbě obecně a ve filmu zvlášť je staré jako tato média sama. V některých případech je zdrojem jejich rozšíření a široké popularity, jindy naopak slouží k prezentaci uvedených ideologií, opět ať už v přiznaně propagandistické formě, nebo naopak cestou podprahového působení – se všemi mezistupni uvedené škály. V této souvislosti bych připomněl alespoň klasické, stále citované práce Ernesta Fertita a Johna Maye (*Film Odyssey*, 1975) či Ronalda Hollowaye (*Beyond the Image*, 1977), široká plejáda novějších přístupů a výzkumů je pro nespecialistu v podstatě již nepřehledná. Autorka obdobně zaměřené práce, jakkoli pro ni zvolila jazykově, časově i výběrově mnohem užší – a současně na úrovni bakalářské práce jediný zvládnutelný – okruh, by se s nimi však alespoň částečně seznámit měla. To je jedna z mých hlavních výhrad vůči jinak poctivě vypracované studii – stejně jako „z druhé strany“ tvrzení, že „ve své bakalářské práci jsem se nesnažila ukázat nějaké nové skutečnosti“ (s. 70)!

Bakalářská práce J. Ulrichové je rozdělena na 6 kapitol, spadajících do tří nestejně dlouhých částí. Nejkratší první část nastiňuje vlastní teoretické a metodologické ukotvení práce a z výše naznačeného důvodu je také nepochybně nejslabší. Lapidárně řečeno, autorka toho dosud přečetla příliš málo, ať už hovoříme o filmové teorii, nebo „jen“ o moderních českých dějinách. Výsledkem je příliš široká formulace výzkumných otázek, „přešlapy“ v porozumění historickému kontextu, chybějící definice analyzovaných kategorií, a především absence vlastní metodologie (natož jejího pregnantního zdůvodnění): Tři věty o tom, že bude postupovat na pomezí dvou disparátních, ostatně jenom velmi nejasně nastíněných výzkumných postupů (s. 8), opravdu nestačí. Tím na druhou stranu nemá být řečeno, že autorka postupovala úplně špatně. Naopak, v rámci možností se seznámila s literaturou a využila ji způsobem, který je alespoň na úrovni bakalářské práce akceptovatelný. Chytře se vyrovnala s problematickou otázkou výběru filmů: opřela se o konzultaci s expertem, čímž vznikl promyšlený a až překvapivě plastický soubor analyzovaných objektů.

Druhou část práce tvoří tři důležité kontextualizační pohledy: nástin politického a sociokulturního vývoje české společnosti po druhé světové válce až po studovaná šedesátá léta, popis religiozity a jejích vnějších omezení v tomto období a konečně kapitola věnovaná českému filmu. Všechny výklady jsou samozřejmě neúplné, někdy až příliš zjednodušující, ale pro základní uvedení do sledované tematiky snad postačující. Kriticky upozorním je na několik témat, která by vzhledem k zaměření práce měla být nastíněna do větší hloubky: proč byl právě filmový průmysl prvním případem zestátnění (s. 11), světoborný úspěch českého filmu (a kultury vůbec) šedesátých let nelze odvozovat jenom z pádu stalinistických restrikcí (s. 15), v kapitole o církvích mnohdy není jasné, hovoří-li se o římskokatolické církvi nebo o církvích obecně, mezi nekatolickými církvemi se málo rozlišuje, ačkoli rozdíly byly zcela zásadní (s. 18n.), chybí reflexe likvidace kulturního vlivu a významného omezení zahraničních styků církví po únoru 1948, u filmu zase „technické“ informace à la Havelkova „kronika“, hlubší reflexe role FAMU (pasáž na s. 31 nestačí), nebo zhodnocení vztahu mezi filmem a televizní tvorbou (ale i filmem a literaturou, protože stále platilo, že řada filmů vznikala na základě literárních předloh). Vzhledem k jejich důležitosti by stálo za to, aby se autorka s těmito tématy vyrovnala alespoň v rámci ústní obhajoby.

Vlastní práci zahrnuje především rozsáhlá kapitola Filmový rozbor, v níž autorka shrnuje děj jednotlivých (10) filmů, popisuje kontext jejich vzniku a prezentace a nakonec ukazuje, jakým způsobem v nich byla zobrazena religiozita (pozitivně přitom hodnotím, že nejen církevní). Až na výjimky jde přitom o popis, shrnující soubor informací, který je však podán s rozmyslem, strukturovaně a po mém soudu dostačujícím způsobem. Snad jen vlastní jádro práce, popisy religiozity v jednotlivých filmech působí poněkud prvoplánově a jdou-li do větší hloubky (biblické analogie), spokojují se s pouhým konstatováním. Zásadní nedostatek však spatřuji někde jinde: po popisné části by měla následovat analýza, ne jen stručné „poskládání“ toho, co bylo v jednotlivých filmech, „vedle sebe“. Rozbor, který by přinesl zásadní nové poznání a – v ideálním případě – je i srovnal s obdobnými výzkumy zahraničními. Ulrichová se něčemu takovému sice úplně nevyhnula, ale činí tak nanejvýš v rudimentární podobě (kpt. Shrnutí, s. 67n.). Je to škoda, protože shromáždila dostatečný materiál, který by při vhodné zvolené metodologii nepochybně dokázal přinést zajímavé výsledky. Zdá se mi například, že přes výraznou odlišnost (a ostatně i kvalitu, alespoň subjektivně vnímanou) analyzovaných filmů tato díla zobrazují religiozitu dost stereotypně, v zásadě v intencích tzv. sekularizační teze. V této souvislosti by však bylo potřeba se ptát, šlo-li o přesvědčení jejich tvůrců, nebo o dobovou nutnost? V jaké míře to bylo vědomé, jaké to mělo další důsledky – třeba i na distribuci, recepci a širší společenský dopad jednotlivých filmů? Naopak zhodnocení „aktuální recepce“, o které se autorka v krátké pasáži pokusila (s. 70), v práci jako metodologicky pochybné nemá vůbec co dělat.

Po formální stránce je práce sice dobře založená (logická struktura, alespoň na úrovni celé práce), ale nedotažená. V užších celcích výklad někdy nesmyslně „skáče“ od tématu k tématu, styl je kostrbatý. Nedotaženost se projevuje i četnými překlepy, pravopisnými chybami (zejm. interpunkce) apod., v seznamu literatury tím, že autorka dává „In“ i k časopisům. Tyto nedostatky jsou jednoznačně důsledkem značného chvatu, v němž J. Ulrichová svoji bakalářskou práci zpracovávala, stejně jako objektivních vnějších omezení způsobených (dočasně) doznívající pandemií. I když se mnou celou práci opakovaně konzultovala, on-line konzultace sotva mohly nahradit osobní setkání, přístupnost řady zdrojů byla komplikovaná a omezená, sociálněpsychologické dopady epidemických i společenských restrikcí nezbytně musely dopadnout i na samotnou autorku.

* * *

Bakalářská práce J. Ulrichové *Religiozita v českých filmech druhé poloviny 60. let* zhodnocuje obstojně připravený a kvalitně provedený vlastní výzkum, prokazuje schopnost autorky orientovat se alespoň v základní literatuře, stejně jako zvládnutí standardů akademické práce na úrovni bakalářského gradu. Z těchto důvodů ji **doporučuji k obhajobě**. Četné nedokonalosti a i závažnější věcné nedostatky, především (eufemisticky řečeno) nedotažení analytické části práce, hodnocení snižují, plně si však uvědomuji, že ne vždy vinou autorky. U té naopak kladně hodnotím zájem o práci, ochotu ponořit se do tématu a trvalou snahu o co nejvyšší výkon nezávisle na nešťastných vnějších podmínkách. Za těchto okolností pro práci navrhuji hodnocení **velmi dobře**.

V Praze dne 19. srpna 2021

Prof. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.